

Ontwikkelingen in het boedelinventarisonderzoek

Hans van Koolbergen

Tijdens een congres in Wageningen in 1980 kwamen uit een groot aantal Westeuropese landen en uit de Verenigde Staten onderzoekers bijeen om kennis te nemen van elkaars plannen om een relatief nieuwe bron te exploreren, de boedelinventaris, en de problemen die eigen zijn aan het gebruik van deze bron te bespreken¹. Alhoewel sommige van de referenten een goed oog hadden voor deze problemen, werd het congres in een optimistische stemming afgesloten. Een optimisme dat de laatste tijd steeds minder gerechtvaardigd lijkt te zijn geweest. Al zijn er de laatste jaren zeker een aantal interessante artikelen verschenen², over veel van de in 1980 aangekondigde projecten is tot nu toe nog weinig gepubliceerd. Onder de enkele monografieën die wel verschenen, bevond zich zelfs een uitgebreide studie over de haken en ogen die er aan het boedelinventarisonderzoek kleven³.

De moeilijkheden die debet waren aan de vertragingen in het onderzoek lijken zich te concentreren rond de volgende punten:

- Technische en organisatorische problemen. De bewerking van de enorme hoeveelheid materiaal kostte meer tijd dan verwacht. De computer, waarvan de introductie in de geschiedwetenschappen de aanpak van een seriële bron als de boedelinventaris mogelijk maakte, bleek toch niet de verwachte wondermachine te zijn die er snel voor zorgt dat het materiaal in eenvoudig te verwerken brokken bij de onderzoekers op het bord komt. Ten eerste moest er, voordat er aan enige analyse van het materiaal gedacht kon worden, nog veel handwerk verricht worden: het verzamelen van de inventarissen en daarna het transcriberen en invoeren in de computer. Een extra complicatie voor sommigen was daarbij dat de gegevens gecodeerd moesten worden, met de nodige gevolgen voor invoer en de latere analyse. In de tweede plaats was men vaak voor de verwerking van de gegevens afhankelijk van een groot computercentrum of in ieder geval van een

1. Woude, Ad van der, en Anton Schuurman (eds.) *Probate inventories. A new source for the historical study of wealth, material culture and agricultural development*. Papers presented at the Leeuwenborch Conference (Wageningen, 5-7 May 1980). Wageningen 1980, Afdeling Agrarische Geschiedenis Landbouwhogeschool (A.A.G. bijdragen 23).

2. Voor Nederland valt hierbij vooral te denken aan de publicaties van A.J.Schuurman (zie voor bespreking van een van zijn laatste artikelen p. 322-323 van dit nummer).

3. Homoet, Christiane, Dietmar Sauermann, Joachim Schepers. *Sterbfallinventare des Stifts Quernheim (1525-1808). Eine quellenkritische Untersuchung zur Diffusionsforschung* (Beiträge zur Volkskultur in Nordwestdeutschland 32), Münster 1982.

computerdeskundige. Aan een dergelijke constructie zijn zeker voordelen verbonden, maar de organisatie van het onderzoek werd er niet eenvoudiger door.

- Problemen ten aanzien van de bron en de methode van onderzoek: Deze werden wel onderkend tijdens het Wageningse congres, waar vragen over de betrouwbaarheid van de bron en de representativiteit van het verzamelde corpus, maar ook over de interpretatie ervan (woord-zaakproblemen) en de indeling over de verschillende sociale groepen uitgebreid aan de orde kwamen. Het overwinnen van deze problemen zal de onderzoekers echter geruime tijd beziggehouden hebben.
- Problemen bij de verklaring van de resultaten. Omdat de verkregen gegevens vaak zo gedetailleerd van aard zijn – bijvoorbeeld het verdwijnen van een bepaald voorwerp bij een bepaalde groep in een vrij nauw omschreven periode – is het voor een beter begrip van de geconstateerde verschijnselen gewenst een zeer precies inzicht te hebben in de demografische, sociale en economische (en soms zelfs politieke en religieuze) veranderingen in het bestudeerde gebied. Aangezien een studie daarover in vele gevallen niet voorhanden is, staan de onderzoekers voor de keus om of de analyse aan kracht te laten inboeten of zelf eerst zo'n studie te ondernemen.

Ondanks deze problemen en de geconstateerde vertragingen zit er voortgang in het onderzoek. Twee dissertaties zijn daarvan het bewijs, die van Ruth-E. Mohrmann over de stedelijke en landelijke wooncultuur in het vroegere hertogdom Braunschweig-Wolfenbüttel van de zestiende tot de twintigste eeuw en van Thera Wijsenbeek over het dagelijks leven in de stad Delft in de achttiende eeuw⁴. Na de bespreking en vergelijking van deze twee dissertaties zal een kort overzicht gegeven worden van het onderzoek zoals dat op dit moment op het P.J.Meertens-Instituut verricht wordt en zal de voortgang van dit onderzoek geconfronteerd worden met de hierboven genoemde problemen.

Mohrmann is van de twee onderzoeksters het meest precies in haar vraagstelling geweest. Ze schetst in de behandeling van de vragen die ze aan haar materiaal stelde ook een langzame verschuiving van haar aandachtsveld. Wilde ze aanvankelijk slechts de culturele relaties tussen stad en platteland bestuderen, later kwam een diachrone analyse van het materiaal op de voorgrond, waarbij vragen over de voorwaarden voor innovatie en traditionalisme aan de orde kwamen. Wijsenbeeks studie ging uit van één

4. Mohrmann, Ruth-E. *Alltagswelt im Land Braunschweig. Städtische und ländliche Wohnkultur vom 16. bis zum frühen 20. Jahrhundert*. Habilitationsschrift Westfälische Wilhelms-Universität Münster. Münster 1985. 2 delen. 650 en 195 p., talr. tab. en graf.; Wijsenbeek-Olthuis, Thera. *Achter de gevels van Delft. Bezit en bestaan van rijk en arm in een periode van achteruitgang. (1700-1800)*. (Amsterdamse Historische Reeks, grote serie, deel 3) Hilversum 1987, Verloren. 490 p. (Handelsuitgave van proefschrift Universiteit van Amsterdam).

centrale vraag: wat waren de gevolgen van de crisis die Delft op economisch en demografisch gebied doormaakte voor het dagelijks leven in de stad ?

Als we kijken naar de technische problemen lijkt het erop dat de Münsterse studie het meest te lijden heeft gehad van het keurslijf dat de computer de onderzoekster oplegde. Het materiaal dat door Mohrmann verzameld was, bleek zo omvangrijk (in totaal 1937 inventarissen, 785 uit de stad Braunschweig en de kleinere stadjes Gandersheim en Holzminden en 1152 uit het omringende landelijke gebied) dat men niet in staat was alles in de computer in te voeren, zodat er bij voorbaat keuzes gemaakt moesten worden met betrekking tot de in te voeren voorwerpen. Kleding, keukengerei, gereedschap (zowel huishoudelijk als bedrijfsgereedschap) en (winkel)voorraden werden niet in het bestand opgenomen, terwijl het aantal mogelijkheden om een vertrek aan te duiden aan een maximum gebonden was. Ook zorgde de noodzakelijke codering voor een verdere abstrahering van de gegevens. Het was niet mogelijk om bijvoorbeeld onderscheid te maken tussen alle verschillende soorten kasten en ook konden kleuren slechts heel summier aangegeven worden. In sommige gevallen werd daarom weer voor het invullen van details teruggегреpen op handmatige bewerking. Achteraf komt Mohrmann tot de conclusie dat niet alle bij het begin van het onderzoek gemaakte keuzes even verstandig gebleken zijn.

In dit opzicht verkeerde Thera Wijsenbeek in een comfortabelere positie. Ook bij haar heeft de invoer van de gegevens en vooral de controle daarna heel wat voeten in aarde gehad. Haar dataverzameling was echter slechts half zo groot als die van Mohrmann (altijd nog 1 miljoen tekens). Hierdoor en vanwege het feit dat zij gebruik kon maken van een veel flexibeler computerprogramma, waarbij bijna alle gegevens volledig werden ingevoerd, was zij niet alleen in staat om subtiele veranderingen te constateren, zoals het verschuiven van de voorkeur van groene naar blauwe gordijnen, maar kon zij over de gehele linie wendbaarder opereren.

Wat betreft volledigheid en representativiteit blijkt Mohrmanns materiaalverzameling, zich uitstrekkend over een veel groter gebied en een veel grotere periode, van mindere kwaliteit. In de vroegste en laatste door haar bestudeerde periode waren de inventarissen vaak erg summier, slechts in de middelste periode (zeventiende en achttiende eeuw) lijken ze volledig te zijn. Ook is het met haar materiaal niet altijd mogelijk geweest een representatief beeld van de gehele bevolking te krijgen. Rijken en, voor de stad Braunschweig, hertogelijke ambtenaren zijn oververtegenwoordigd. Slechts in één opzicht zijn Mohrmanns inventarissen kwalitatief beter: ze zijn in tegenstelling tot de Delftse voor een groot gedeelte getaxeerd. Mohrmann is zeker niet blind geweest voor de tekortkomingen van haar materiaalverzameling. Zij wijst de lezer er zelfs voortdurend op en blijft uiterst voorzichtig in haar gevolgtrekkingen.

Wijsenbeeks corpus is daarmee vergeleken veel uitgebalanceerder. Natuurlijk heeft dat te maken met de beperkingen in tijd en ruimte die Wijsenbeek zich oplegde, maar dat is niet de enige oorzaak. Er blijken uit het achttiende-eeuwse Delft zoveel inventarissen van goede kwaliteit over te zijn dat daaruit een representatieve keuze gemaakt kon worden waarin alle inkomensgroepen gelijkelijk vertegenwoordigd waren, ondanks de oververtegenwoordiging van de rijkere in het totale corpus. Daarnaast kon ook nog onderscheid gemaakt worden naar de gezinssituatie van de inventaris-nalaters. Dit werkbestand telt 300 inventarissen, gekozen uit een totaalbestand van meer dan 2300. Deze geselecteerde inventarissen omspannen niet de gehele achttiende eeuw, maar zijn verdeeld over drie periodes (1706-1730, 1738-1762 en 1770-1794), die echter zo ruim genomen zijn dat hiermee toch een volledig overzicht van de gehele eeuw gegeven lijkt te kunnen worden.

Een volgend obstakel vormde de interpretatie van de gegevens, het woord-zaakprobleem. Boedelinventarissen zijn lijsten van woorden, waarachter de onderzoeker concrete voorwerpen moet raden. Met 'bank' bijvoorbeeld kan een menigte verschillende voorwerpen aangeduid worden, zitbanken, slaapbanken, schotelbanken, pottenbanken, werkbanken etc. Ook het omgekeerde, dat één en hetzelfde voorwerp verschillende benamingen kent, komt voor. Een extra complicatie is daarbij nog dat de benamingen in de tijd weer veranderingen kunnen ondergaan. Soms zijn deze problemen eenvoudig op te lossen door de context (de prijs, het materiaal, het vertrek) er bij te betrekken, soms is het echter nodig om een grondiger onderzoek in te stellen. Mohrmann is degene die zich daar de meeste inspanning voor heeft moeten getroosten, resulterend in een aparte behandeling van de materie, waarbij zij enkele voorbeelden geeft van naam- of voorwerpveranderingen ('Kleiderstock' bleek bijvoorbeeld in de zestiende eeuw een kist en in de negentiende eeuw een klerhanger te zijn). Ook in dit opzicht had Wijsenbeek dankzij haar homogener materiaalverzameling met veel minder moeilijkheden te kampen. Deze betrekkelijke eenvormigheid van haar materiaal heeft wel tot gevolg gehad dat Wijsenbeek slechts zeer summier op deze problemen ingaat.

De indeling van de gevonden inventarissen over de verschillende inkomensgroepen heeft Wijsenbeek vergeleken met Mohrmann betrekkelijk weinig moeite gekost. Haar stond een duidelijke en eenvormige belastingbron ter beschikking: het *Middel op Begraven*, een belasting die de gehele achttiende eeuw na overlijden op basis van inkomen werd geheven. Deze belastingaanslag heeft zij tot basis van haar indeling gemaakt. Onderscheid tussen verschillende beroepsgroepen maakt zij echter niet. Zij acht dit niet nodig omdat haar onderzoek betrekking heeft op de totale bevolking van Delft en niet op een speciale beroepsgroep (p.104). Een onjuist uitgangspunt, zoals Mohrmann laat zien. Deze heeft naast inkomen ook het beroep gebruikt als indelingscriterium en vormt nu eens groepen op basis van het eerste en dan

weer op basis van het tweede criterium. Uit haar studie blijkt dat het behoren tot een bepaalde beroepsgroep soms een bepalender factor kan zijn bij de inrichting van het huis en de aanschaf van nieuwe voorwerpen dan de inkomensgroep waartoe men behoort (p.197).

Een derde struikelblok voor inventarisonderzoekers lijkt de context te zijn waarin de geconstateerde verschijnselen geplaatst moeten worden. Mohrmann heeft zich daarbij voor een groot gedeelte op enige al aanwezige studies kunnen baseren. Aanvullingen waren slechts gewenst op het gebied van de bestuurlijke geschiedenis. In het Delftse geval echter ontbrak elke diepgaande studie naar de demografische en economische ontwikkeling van de stad in de achttiende eeuw, zodat Wijsenbeek daarnaar zelf een onderzoek heeft moeten instellen.

Uit het hierboven geschetste overzicht van de problemen waar de beide onderzoeksters mee te kampen hadden blijkt dat de situatie voor elk van hen nogal verschillend was. Wijsenbeek had het voordeel van een vollediger en eenduidiger corpus en een computerprogramma dat de realiteit van de inventarissen bijna geheel intact liet, maar het ontbrak haar aan enig voorwerk van betekenis. Mohrmann verkeerde in de omgekeerde situatie, een minder coherente materiaalverzameling en een sterk abstraherend computerprogramma, maar een grote hoeveelheid goede literatuur die als basis voor haar onderzoek kon dienen. Niet alleen heeft dit, zoals we gezien hebben, gevolgen gehad voor de aandacht die aan de verschillende onderdelen van het onderzoek is besteed, ook de compositie van de studies is er door beïnvloed.

Een zeer belangrijke plaats neemt in beide studies de beschrijving van de ontwikkeling van de materiële cultuur – maar bij Wijsenbeek ook van het financiële vermogen en de voedingsgewoonten – bij de verschillende beroeps- of inkomensgroepen in. Hierdoor is een schat aan gegevens beschikbaar gekomen waar andere onderzoekers nog veel profijt van zullen hebben. Bij Wijsenbeek bestaat zelfs de mogelijkheid om met behulp van een tabel het voorkomen van elk afzonderlijk in haar inventarissen aangetroffen voorwerp per inkomensgroep na te gaan. Helaas zijn de aantallen per periode samengevat, zodat niet van jaar tot jaar een voorwerp in zijn ontwikkeling gevolgd kan worden. Bij Mohrmann ontbreekt zo'n compleet overzicht van het materiaal. Bij haar echter zijn van de belangrijkste voorwerpen zeer illustratieve grafieken in de tekst opgenomen.

In beide studies wordt uiteindelijk de ontwikkeling nog eens kort samengevat. Bij Wijsenbeek leidt dat tot één belangrijke conclusie. In Delft, een stad die in de achttiende eeuw qua inwoneraantal en bedrijvigheid sterk achteruit gaat, blijkt het leven in cultureel opzicht in het geheel niet stilgestaan te hebben. Onder alle bevolkingsgroepen, alhoewel in onderscheiden mate, kunnen belangrijke innovaties op het gebied van de materiële cultuur geconstateerd worden. Dynamiek blijkt niet voorbehouden te zijn aan een periode met

economische groei en bevolkingsuitbreiding. Door anderen is al herhaaldelijk geconstateerd dat innovatie niet gebonden hoeft te zijn aan een periode van bloei, zelfs dat een recessie een voorwaarde voor innovatie is en dat slechts een verdergaande verspreiding van de innovaties hoogconjunctuur vereist⁵. Wijsenbeek laat zien dat ook deze verspreiding ten tijde van een recessie kan plaatsvinden. Een goed voorbeeld daarvan is dat Delft in de loop van de eeuw steeds modegevoeliger wordt. Is aanvankelijk de afstand tussen de armen en de middengroep aanzienlijk, in de tweede helft van de eeuw daalt cultuurgoed sneller, zonder dat er iets essentieels in de economische omstandigheden van de armen veranderde. Naast deze ene conclusie, die met nog een aantal andere interessante voorbeelden geïllustreerd wordt, biedt Wijsenbeek de lezer echter geen verdere theoretische bespiegelingen.

Deze zijn voornamelijk voorbehouden aan Mohrmann, die uitgebreid ingaat op de voorwaarden voor en het verloop van innovaties, waarbij de daarover bestaande ideeën aan de hand van haar eigen materiaal getoetst worden. Een belangrijke opmerking die zij daarbij maakt, is dat bij de verdere verspreiding van een innovatie rekening gehouden moet worden met de factor van de verschillende levenssferen. Innovaties die te maken hadden met de intieme huiselijke sfeer bleken bijvoorbeeld een veel langzamer verspreidings-tempo te kennen dan innovaties waar men in openbare ruimten kennis mee kon maken, zoals koffie en thee. Hiermee raakt Mohrmann aan een onderdeel van het boedelinventarisonderzoek waar pas de laatste tijd meer belangstelling voor gekomen is, mentaliteit als een van de verklarende factoren bij veranderingsprocessen in de materiële cultuur. Een voorbeeld in haar materiaal is het vasthouden van de vaak verarmde patriciërs aan een zeer rijk, op uiterlijk vertoon gericht huishouden. Zij draagt echter ook voorbeelden aan waaruit blijkt dat mentaliteit zich lang niet altijd in de materiële cultuur hoeft af te spiegelen. Zo is het in de negentiende eeuw duidelijk dat er een eigen arbeiderscultuur en een eigen arbeidersbewustzijn ontstaat. Toch is Mohrmann niet in staat om ook maar iets karakteristieks aan het huisraad van de arbeiders van die tijd te ontdekken. In hun huisinrichting richten zij zich zeer sterk op de middenklasse. Mohrmann concludeert op grond hiervan dat boedelinventarissen maar beperkt bruikbaar zijn voor mentaliteitsonderzoek. Het is duidelijk dat het huisraad van de arbeiders geen afspiegeling is van de strijd-bare laat negentiende-eeuwse arbeidersgeest. Toont de boedelinventaris hier

5. Zie o.a. Bauche, Ulrich, *Reaktionen auf städtische Kulturvermittlung, dargelegt an Beispielen aus dem Hamburger Umland*, in: Wiegmann, G. (Hg.) *Kulturelle Stadt-Landbeziehungen in der Neuzeit* (Beiträge zur Volkskultur in Nordwestdeutschland 9) Münster 1978, p.165; Roth, Klaus, *Die Eingliederung neuen Mobiliars und Hausrats im südlichen Münsterland im 17. bis 19. Jahrhunderts*, in: Wiegmann G. (Hg.) *Kulturelle Stadt-Landbeziehungen in der Neuzeit*. Münster 1978, p.270-272 en Gläntzer, Volker, *Baukonjunkturen und Baunovationen im Altkreis Bersenbrück*, in: *Rheinisch-Westfälische Zeitschrift für Volkskunde*, 1979/80, p.11-34.

echter juist niet in de oriëntering op de middenklasse een ander aspect van diezelfde arbeidersgeest ?

Mohrmann is ook in staat, vanwege haar in ruimte en tijd veel uitgebreidere corpus, conclusies te trekken over de verhoudingen tussen stad en platteland over een zeer lange periode. Zij constateert daarbij dat Braunschweig een 'moderne', op verandering ingestelde wooncultuur heeft gehad. Deze stedelijke wooncultuur drong echter maar zeer langzaam door tot het platteland. Zelfs tot de kleinere steden in het gebied was de culturele afstand groot. De enige plaatsen die wel openstonden voor de Braunschweigse wooncultuur waren de 'Landsteden', de andere bestuurscentra van het hertogdom. Na 1850 verandert dit beeld echter. Er vinden dan grote veranderingen op het platteland plaats, waardoor de stedelijke wooncultuur ook daar doordringt.

Het geheel overziend kunnen we constateren dat beide studies een zeer waardevolle bijdrage leveren aan het boedelinventarisonderzoek. Er zijn echter wel degelijk verschillen. Wijsenbeeks studie excelleert in de geweldig preciese economische en demografische onderbouwing en de compacte, leesbare en op een zeer compleet corpus gebaseerde beschrijving van de ontwikkelingen. Bij haar komen bijna alle aspecten van het dagelijks leven aan de orde. Wel valt het te betreuren dat zij al bij voorbaat haar groepsindeling aan de hand van het inkomen vastlegde. Een belangrijker punt van kritiek is echter dat ze theoretisch weinig toevoegt aan bestaande discussies. Mohrmanns corpus was dan wel twee maal zo groot als dat van Wijsenbeek, maar kende door de grote periode en het grote gebied waar het op betrekking had toch enige hiaten. In één opzicht is haar studie echter superieur: haar behandeling van een grote hoeveelheid theorieën en hypothesen, die één voor één aan de hand van haar eigen gegevens geëvalueerd worden.

Op het P.J.Meertens-Instituut neemt het boedelinventarisonderzoek al enige jaren een belangrijke plaats in. Daar bestond reeds een lange onderzoekstraditie op het gebied van de regionale verspreiding van cultuurverschijnselen. Toen na verloop van tijd ook de verspreiding van deze verschijnselen onder de verschillende sociale groepen en de verklaring van geconstateerde verschillen door middel van een historische analyse in de belangstelling kwamen te staan, bleek de boedelinventaris een veelbelovende bron te zijn omdat het daarmee mogelijk werd om zeer gedetailleerde gegevens over het historisch proces achter de verschijnselen te verkrijgen⁶.

Inmiddels is, na enkele verkennende studies⁷, besloten om een databank aan te leggen van boedelinventarissen afkomstig uit een vijftiengigitaal plaat-

6. Voskuil, J.J. *Geschiedenis en samenhang van de lopende projecten op de afdeling Volkskunde van het P.J.Meertens-instituut*, in: *Volkskundig Bulletin* 8 nr 1 (1982), p.58 en *Ten geleide* bij Themanummer Boedelinventaris, *Volkskundig Bulletin* 9 nr 1 (1983), p. 1-2.

7. Themanummer boedelinventaris, *Volkskundig Bulletin* 9 nr. 1 (1983).

sen verspreid over Nederland. Dit aantal maakt het mogelijk om van elke streek in Nederland één karakteristieke plaats in de databank op te nemen. Per streek worden zoveel mogelijk gemeenten gekozen worden die een stedelijke kern kennen met een omliggend agrarisch gebied of twee afzonderlijke gemeenten waarbij de ene een stedelijke en de andere een agrarische functie vervult⁸. Met de Universiteit van Münster is afgesproken dat van daaruit gepoogd zal worden voor Noordwest-Duitsland ook een dergelijke databank op te bouwen. De voltooiing van het Nederlandse gedeelte van de databank zal nog geruime tijd duren. Het tempo van invoeren is vooral afhankelijk van het aantal beschikbare hulpkrachten.

Wat onderscheidt dit project nu van het onderzoek van Wijsenbeek en het onderzoek dat in Wageningen door A.J. Schuurman verricht wordt⁹? Het grootste verschil is dat door de omvang van het corpus het meer dan bij de andere onderzoeken mogelijk is innovaties over een groot gebied en over een lange onafgebroken periode te bestuderen. Hierdoor kunnen niet alleen uitspraken gedaan worden over processen die hebben geleid tot verschillen tussen sociale groepen maar ook tussen stedelijke en landelijke gebieden en tussen regio's. Daarbij zal getracht worden om het materiaal, vanuit de visie dat de aanschaf van huisraad, kleding en sieraden mede bepaald wordt door de opvattingen die men heeft over zichzelf en de groep waartoe men behoort, ook zoveel mogelijk te laten spreken over (veranderende) mentaliteiten¹⁰.

Net zoals dat bij andere onderzoeken het geval was heeft ook dit project met een aantal problemen te kampen of te kampen gehad. Aanvankelijk werd geen gebruik gemaakt van de computer maar werden de gegevens op standaardformulieren of op gerubriceerde lijsten overgezet. De computerisering

8. Overzicht van de situatie op 1-8-1987:

plaats	jaren	aantal	bewerkt
Dalfsen	1812-1891	226	op standaardformulieren
Doesburg	1620-1810	274	computer
Geldermalsen	1815-1895	246	gedeeltelijk op lijsten
Lichtenvoorde/	1640-1895	580	tot 1840 computer, na 1840 op
Groenlo			standaardformulieren
Maasland	1734-1896	607	standaardformulieren
Maassluis	1665-1895	658	niet bewerkt
Medemblik	1640-1812	ca.700	tot 1700 computer
Oirschot	1645-1896	530	tot 1820 computer, na 1820 nog niet
			bewerkt
Rosmalen	1813-1895	117	gedeeltelijk op lijsten
Twisk	1813-1895	176	standaardformulieren
Weesp	1640-1896	1107	tot 1795 op lijsten, na 1812 computer

9. Zie voor het Wageningse project: Schuurman, Anton, *Some reflections on the use of probate inventories as a source for the study of the material culture of the Zaanstreek in the nineteenth century*. in: Woude, Ad van der, en Anton Schuurman (eds.) *Probate inventories. A new source for the historical study of wealth, material culture and agricultural development*. Wageningen 1980, p. 177-189. Naast deze twee projecten is er ook nog het meer kunsthistorisch gerichte Leidse Rapenburgonderzoek (zie VB 13,1, p.133).

10. Voskuil, J.J. *Boedelbeschrijvingen als bron voor de kennis van groepsvorming en groepsgedrag*, in: *Volkkundig Bulletin* 13 nr.1 (1987) p. 30-58.

van het onderzoek heeft, vergeleken met de andere projecten laat plaatsgevonden. De introductie van goedkope maar zeer krachtige microcomputers en goede programmatuur maakte het echter financieel en technisch mogelijk deze achterstand in te lopen. Er is gekozen voor het invoeren van alle gegevens uit de boedelinventaris, niet alleen van het huisraad, de kleding en het gereedschap, maar ook van schulden en vorderingen en het bezit aan onroerend goed, op zo'n manier dat geen enkel detail verloren gaat. De enige wezenlijke afwijking is dat wordt uitgegaan van een uniforme ABN-spelling en niet van de oorspronkelijke schrijfwijze. Alleen indien de spelling zoals in de inventaris aangetroffen zeer afwijkt van de ABN-spelling wordt deze apart genoteerd. Het is mogelijk, gezien de grote toegankelijkheid van het ingevoerde materiaal, het corpus na afsluiting van het onderzoek ook voor derden beschikbaar te stellen.

Op de problemen die met de bron zelf en de analyse ervan te maken hebben zal ik slechts kort ingaan. Wat betreft de representativiteit kunnen, gezien de staat van bewerking, slechts voorlopige uitspraken gedaan worden. Het bronnenmateriaal voor de gehele periode is over het algemeen goed van kwaliteit. Een groot gedeelte bestaat, net zoals in Delft, uit inventarissen die opgemaakt werden bij het overlijden van één van de ouders van minderjarige kinderen. In zo'n situatie is er weinig grond voor het ontvreemden van voorwerpen uit de boedel. Ook betekent dit dat het aantal minder rijke inventarissen over het algemeen voldoende is om ook daarvoor tot relevante uitspraken te komen. Wel is het aantal verzamelde zeventiende- en achttiende-eeuwse inventarissen in de meeste plaatsen in vergelijking met Delft niet alleen absoluut maar ook relatief lager. Het zal daardoor in het algemeen niet mogelijk zijn om alleen- en inwonenden als zelfstandige groepen in het onderzoek te betrekken. Voor de indeling van de inventarisnlaters naar inkomen staat voor het westen van het land voor de achttiende eeuw het ook door Wijsenbeek gebruikte *Middel op Begraven* ter beschikking. Ook voor de overige gebieden zijn er echter voldoende bronnen om tot een redelijk betrouwbare indeling te komen, al is het ontbreken van één eenvormige bron een gemis. Een vaste groepsindeling op basis van inkomen wordt verworpen. Andere factoren die relevant kunnen zijn voor groepsvorming zoals beroep en godsdienst zullen even grote aandacht krijgen. Bij de interpretatie van de gegevens tenslotte zal veel meer dan in de Delftse studie rekening gehouden moeten worden met de woord-zaakproblematiek. Er zijn in het tot nu toe verzamelde materiaal voorbeelden te over van voorwerpen die van naam veranderen, of die een duidelijk streekgebonden naam kennen¹¹.

11. Voorbeelden: *Teljoor*, een etensbord. Deze naam verdwijnt in Weesp al vrij snel in de zeventiende eeuw, om vervangen te worden door *bord*. In Doesburg en Oirschot blijft de benaming langer in gebruik, waarbij ook nog voor Doesburg verschil tussen stad en platteland valt te constateren. *Blok* komt in Oirschot veelvuldig voor als benaming voor een klein kastje, in de andere plaatsen is deze betekenis van blok geheel onbekend.

Overzicht van alle plaatsen
waarvan boedelinventarissen
verzameld zijn

De bestudering van de lokale situatie wordt natuurlijk ook op het P.J.Meertens-Instituut als een noodzakelijk onderdeel van het boedelinventarissonderzoek gezien. Vaak blijkt dat het dan pas mogelijk is tot een analyse te komen waarin rekening gehouden kan worden met alle mogelijke verklaringsfactoren¹². Deze wens om zoveel mogelijk de lokale situatie in al haar details bij het onderzoek te betrekken staat echter haaks op de noodzaak om dit project binnen een nog enigszins aanvaardbare termijn te beëindigen. Er zullen keuzes gemaakt moeten worden. Gezien de grote mate van toegankelijkheid van het materiaal is het echter goed mogelijk dat later ook andere onderzoekers de databank voor hun onderzoek zullen gebruiken, zodat uiteindelijk toch een compleet beeld zal ontstaan van de veranderingen die Nederland van de vroege zeventiende tot de late negentiende eeuw op materieel gebied doormaakte en de factoren die de motor achter deze veranderingen waren.

12. Voskuil, J.J. *Boedelbeschrijvingen als bron voor de kennis van groepsvorming en groepsgedrag*, in: *Volkskundig Bulletin* 13 nr.1 (1987), p. 56.